

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.І.Лункіна, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто стан розвитку аграрних підприємств Миколаївської області, проведено аналіз функціонування сільськогосподарських підприємств. Запропоновано заходи для підвищення ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарські угіддя, аграрний сектор, продукція сільського господарства.*

Актуальність проблеми. В Україні сільське господарство відіграє важливу роль в економіці. В АПК країни зосереджено 90-95% сільськогосподарських угідь, 50% водних і 30% трудових ресурсів, 25-30% основних фондів, використовується 10-15% загальнонаціональних інвестицій [2]. Але, не зважаючи на те, що на території країни знаходиться четверта частина світових запасів чорноземів, а природні умови є сприятливими для сільського господарства, показники розвитку гірші, ніж в інших країнах світу. За галузевою структурою виробництва, Миколаївська область належить до категорії аграрних. Природно-кліматичні умови та родючі ґрунти сприяють подальшому розвитку регіону, одержанню високих врожаїв сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Проте зміни, які відбуваються в аграрному секторі (нестабільність економіки, інфляція, підвищення світових цін на енергоресурси та продовольчі товари), призводять до негативних наслідків в сільському господарстві.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженнями проблем розвитку господарюючих суб'єктів, спрямованими на розроблення теоретико-практичних та методологічних засад забезпечення конкурентоспроможного аграрно-

Вісник аграрної науки Причорномор'я, 139
Випуск 2, 2009

го виробництва, займається досить широке коло науковців, а саме: В.Я.Амбросов, О.Ю.Амосов, В.А.Андрійчук, П.Т.Саблук, М.Я.Дем'яненко, І.І.Лукінов, О.В.Крисальний та інші. Проте регіональні аспекти цієї проблеми залишаються не до кінця дослідженими й тому потребують додаткових досліджень.

Метою статті є дослідження ретроспективи й функціонування аграрних підприємств по одному з провідних південних регіонів України – Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство на теперішній час залишається донором національної економіки, за рахунок чого коефіцієнт інвестування валової доданої вартості у промисловості знаходиться на рівні більше одиниці, а в сільському господарстві він знизився за останнє десятиріччя.

За даними Держкомстату України, у 2007 році в сільському господарстві України налічувалося майже 58 тис. сільськогосподарських підприємств, більшість з яких (74,5%) була представлена фермерськими господарствами [4]. Решта – це підприємства у формі господарських товариств, приватних підприємств, виробничих кооперативів, державних та підприємств інших форм господарювання.

Згідно із законодавством України до сільськогосподарських підприємств віднесено юридичних осіб, основним видом діяльності яких є вирощування та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50%. Отже, до сільськогосподарських підприємств належать юридичні особи та їхні відокремлені підрозділи, що займаються сільськогосподарським виробництвом незалежно від підпорядкування, форм власності та господарювання. До них належать: господарські товариства, кооперативи, приватні підприємства, підсобні сільськогосподарські підрозділи промислових підприємств, радгоспи, інші державні підприємства, фермерські господарства.

Нині сільськогосподарська діяльність на Миколаївщині здійснюється на площі 2011 тис. га сільськогосподарських

угідь, з яких 1696 тис. га ріллі, що становить 5% орної землі в Україні. На одну особу в області цей показник становить у цілому 0,25 га (у Польщі – 0,30 га, Франції – 0,31 га) [3].

Конкретне уявлення про виробництво продукції сільсько-го господарства за категоріями господарств по Миколаївській області дають дані таблиці 1.

Таблиця 1

Виробництво продукції сільськогосподарства за категоріями господарств по Миколаївській області (у порівняльних цінах 2005р), млн грн

Види продукції	Роки						2007р. у % до 1990р.
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	
Всі категорії господарств							
Продукція сільськогосподарства	4927,4	2867,3	2018,5	2811,1	3076,2	1903,3	38,6
Продукція рослинництва	2425,4	1631,2	1123,6	1858,8	2118,1	1022,6	42,2
Продукція тваринництва	2502,0	1236,1	894,9	952,3	958,1	880,7	35,2
Сільськогосподарські підприємства							
Продукція сільськогосподарства	3769,1	1791,8	114,9	1229,8	1446,3	796,9	21,1
Продукція рослинництва	2127,7	1193,2	818,7	1060,0	1259,1	606,9	28,5
Продукція тваринництва	1641,4	598,6	196,2	169,8	187,2	190,0	11,6
Господарства населення							
Продукція сільськогосподарства	1158,3	1075,5	1003,6	1581,3	1629,9	1106,4	95,5
Продукція рослинництва	297,7	438,0	304,9	798,8	859,0	415,7	139,6
Продукція тваринництва	860,6	637,5	698,8	782,5	770,9	690,7	80,3

Реформування аграрного сектора економіки, створення нових організаційних структур на засадах приватної власності на землю і майно, збільшення розмірів особистих селянських господарств внаслідок виходу селян із реформованих колективних сільськогосподарських підприємств зі своїми зе-

мельними і майновими паями призвели до перерозподілу обсягів виробництва валової продукції між сільськогосподарськими підприємствами (включаючи фермерські господарства) та особистими селянськими господарствами на користь останніх. Наведені дані свідчать, що по господарствам населення спостерігається тенденція збільшення виробництва продукції рослинництва (на 39,6%), тоді як по іншим категоріям підприємств – зниження. На жаль, по продукції тваринництва відбулося зменшення по всім категоріям господарств. Тобто можна сказати, що зміни, які відбулися у виробництві продукції сільськогосподарства за категоріями господарств, в основному є негативними і викликають занепокоєння.

Однією з головних проблем розвитку аграрного сектора як в Миколаївській області, так і в Україні в цілому залишається трансформація структури виробництва у бік зростання його в сільськогосподарських підприємствах, бо господарства населення знаходяться на нижчому щаблі суспільної організації виробництва. Через малі розміри вони є консервативними до науково-технічного прогресу і сучасної організації агробізнесу.

Нааявність підприємств різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі України та Миколаївської області, переважну частину яких (74,5 і 82,7% відповідно) становили фермерські господарства, відображено в таблиці 2. На другому і третьому місцях знаходяться господарські товариства (12,7 і 8,4% відповідно) і приватні підприємства, питома вага яких дорівнює відповідно 7,2 і 6,7%.

Земельна реформа в країні значно вплинула на перерозподіл земель між власниками землі та землекористувачами, тобто на трансформацію земельних угідь. За час реформування земельних відносин в Україні відбувся значний економічний оборот землі, змінилася структура власності земельного фонду – від виключно державної форми власності на землю до власності фізичних і юридичних осіб.

Таблиця 2

**Чисельність і питома вага різних форм господарювання
в аграрному секторі України та Миколаївської
області станом на 01.01.2008 р. [4-5]**

Показники	Господарські товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Фермерські господарства	Державні підприємства	Підприємства інших форм господарювання	Всього підприємств
Миколаївська область:							
а) кількість господарств, од	369	293	19	3629	17	61	4388
б) у % до загальної кількості	8,4	6,7	0,4	82,7	0,4	1,4	100,0
Україна:							
а) кількість господарств, од.	7428	4229	1262	43475	360	1633	58387
б) у % до загальної кількості	12,7	7,2	2,2	74,5	0,6	2,8	100,0
Миколаївська область у % до загальної кількості по Україні	5,0	6,9	1,5	8,3	4,7	3,7	7,5

На початок 2008 року значно переважає недержавна форма власності на землю, в тому числі – на сільгоспугіддя. В сумі, загальна земельна площа недержавної та приватної форми власності по сільськогосподарським угіддям становить 1721,8 тис. га, тобто 96% від загальної площі сільськогосподарських угідь регіону.

У державній власності знаходиться 4,0% сільськогосподарських земель, які використовуються переважно для забезпечення наукової діяльності, в навчальних цілях, для насінництва, ведення племінного господарства, виробництва специфічних видів сільськогосподарської продукції. Відсутність регульованого земельного ринку в таких умовах з часом призведе до структурної та екологічної незбалансованості земельного фонду, його економічної необґрунтованості.

Таблиця 3

**Розподіл сільськогосподарських угідь за
формами власності по Миколаївській області**

Види земельних ділянок	1995р.	2000 р.	2005р.	2006р.	2007р.	Відхилення (+,-) 2007р. від 1995р.
Сільськогосподарські підприємства						
Всього	1859,0	1587,8	1063,5	1068,9	1082,8	- 776,2
у т.ч.: державні	436,9	117,1	75,1	75,7	71,2	- 365,7
недержавні	1422,1	1470,7	988,4	993,2	1011,6	- 410,5
Громадяни, яким надані землі у власність та користування						
Всього	112,1	253,2	720,1	716,1	710,2	598,1
у т.ч.: особисті селянські господарства та ділянки для будівництва	75,7	96,6	113,8	116,1	118,4	42,7
товарне виробництво	-	124,1	554,2	550,8	541,4	-
колективні та індивідуальні сади	6,6	5,2	5,2	5,3	5,2	- 1,4
колективні та індивідуальні городи	7,8	6,1	3,9	3,8	3,7	- 4,1
ділянки для сіноко-сіння та випасання худоби	22,0	21,2	43,0	40,1	41,3	19,3

Динаміка темпів зміни площі сільськогосподарських угідь за категоріями землевласників та землекористувачів (табл. 3) є позитивною щодо громадян, яким надані землі у власність та користування. По сільськогосподарським підприємствам (як державним, так і недержавним), спостерігається тенденція до зменшення площі сільськогосподарським угідь у їх користуванні. В цілому площа сільськогосподарських угідь громадян зросла за період з 1995 р. по 2007 р. більш ніж в 5 разів, відповідно по сільськогосподарським підприємствам вона зменшилася на 58,2%.

Проведений аналіз функціонування аграрних підприємств Миколаївської області дає підстави для висновку:

1) однією з головних проблем розвитку аграрного сектора як в Миколаївській області, так і в Україні в цілому залиша-

ється трансформація виробництва у бік зростання його в особистих селянських господарствах, що викликає занепокоєння, адже через малі розміри вони є консервативними до науково-технічного прогресу і сучасної організації агробізнесу;

2) земельна реформа в країні значно вплинула на трансформацію земельних угідь, за час реформування земельних відносин в Україні відбувся значний економічний оборот землі, змінилася структура власності на землю – від виключно державної форми до власності фізичних і юридичних осіб;

3) відсутність регульованого земельного ринку з часом призведе до структурної та екологічної незбалансованості земельного фонду, зниженню економічної ефективності його використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В. Я. Фінансова стабілізація розширеного відтворення в аграрному секторі економіки / В. Я. Амбросов // Агроінком. — 2007. — №7-8. — С. 26–28.

2. Бондаренко Л. М. Регіональні аспекти виробництва сільськогосподарської продукції / Л. М. Бондаренко // Економіка АПК. — 2007. — №6. — С. 50–54.

3. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2006 рік / За ред. П. Ф. Зацаринського. — Миколаїв, 2007. — С. 162-163.

4. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2007 рік / За ред. П. Ф. Зацаринського. — Миколаїв, 2008. — С. 123-124.

5. Статистичний щорічник України за 2007/ За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — С. 146-147.

6. Щербак А. Як приборкати інфляцію в Україні / А. Щербак // Економіст. — 2008. — № 9. — С. 43-45.